

SANCTI EUGENII EPISCOPI TOLETANI OPUSCULORUM

TERTIA PARS.

EPISTOLÆ QUATUOR.

EPISTOLA PRIMA,

A

EPISTOLA II.

SANCTI EUGENII III AD BRAULIONEM.

Suggerendum domino meo, et vere proprio domino Braulioni episcopo Eugenius servulus vester.

1. Dux res obortæ sunt in Ecclesia mea, unde nimium contabescit anima mea, et quid remedii adhibeam, nisi consilium vestrum præbuerit, penitus scientia nostra non habet. De quodam fratre reperimus, qui non accepto presbyterii gradu presbyterii peragit officium, et ut causam certius agnoscat, omnia singulariter innotesco. Fuit idem ipse frater molestissimus domino meo Eugenio. Rogatus a rege, ut eum presbyterum ordinaret, quia jussioni principis resistere non prævaluit, hoc genus factionis invenit. Duxit eum ad altarium, manum non imposuit, et cantantibus clericis in excelso pro benedictione maledictionem effudit, sicut ipse hoc personis idoneis et sibi charissimis postmodum publicavit, conjurans ut hocquand u viveret reticere. Quid inde fieri præcipit vestra prudentia, cita me jussione certifica; nam nescio, aut si iste presbyter habeatur, aut si illi qui per eum baptizati chrismate prænotati sunt recte christicolæ vocentur.

2. Solve mihi hanc, de qua satis ambigo, questionem: ita solvat Christus culpæ vestre, si tamen est aliqua, nexionem. In aliquibus itidem locis diaconos chrismare pensensimus, et ignoro quid de his qui ab eisdem chrismati sunt facere debeamus; numquidnam iterabitur sancti chrismatis unctio? aut si non iterabitur, aut pro chrismate reputabitur, quod forsitan aut præsumptio compulit, aut nescientia C perpetravit. Quid in hoc servare me deceat suggero ut vestra mihi pietas innotescat.

3. Duabus præmissis, occurrit et tertia. Presbyteri aliqui contra jus et vetitum canouum, de chrismate quod sibi ipsi faciunt (si tamen chrisma istud est nominandum) baptizatos signare præsumunt. Quid aut taliter signatis remedii, aut his possit pro correctione præberi, me fateor ignorare; sed a te de his illuminari me postulo, qui divina sapientia majori lumine pollens, et legis sanctæ quotidie meditationi deserviens, latebrosas nigrorum cordium factiones et vehementer insequens, et prudenter invenis, et acute dissolis. In nobis autem et i fuit aliquantula scientiæ modicula venula, ingruentibus ægritudinibus, et curarum multifidis tempestatibus ita penitus exsiccata defecit, ut nec tantillo sudore distillet. Inde per eum te precor, cujus dono beatus, cujus instructione peritus esse probaris et ductus, ut me de his causis celerrime sacra tui oris jussione certifica.

BRAULIONIS AD EUGENIUM.

Domino singulariter meo Eugenio primati episcoporum Braulio servus inutilis sanctorum Dei.

1. Si immensa curarum genera non me circumvallarent, si procellis suis mundi nequitia non obvolveret, si denique oblatrantium invidorum erga me strepitus sileret, nec solitudo, in qua merito destitutus obveni, terreret, nec sic quoque interrogationibus vestris inauditis mihi et inexpertis facile, ut jubes, responsum redderem, cum et res incognita animum turbet, nec ante prævisa et diu meditata facile responsum habeant. Sentio tamen acuminis tui prudentiam illud velle in me experiri, quod mihi nequeat impedire, et peritiam, quæ deest aliis, ostendere. Velle tuum bonum præsentio, sed posse meum non ignoro. Quid enim in nobis aut quantum est; quod doctæ vocis præconio ita attollit, ut segnem et pene jam senem oblitum sui attingere celsa cogaris, et veteranum jam atque utinam non inveteratum in his questionibus introducas, in quibus est pernicioosa nescientia, et scientia præsumptuosa? Verumtamen, quia ait unicus magister et doctor celestis, qui docet hominem scientiam: *Quia sine me nihil potestis, mecum autem omnia poteritis*; et iterum propheta: *Dominus dabit verbum*; atque iterum: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud*; pro jussu tuo, pro obsequio meo, pro spe divini promissi, pro eo quod nihil impossibile est credenti, tento dicere, ut potuero, et ut mihi ille ministrare C jusserit, qui Ecclesiam suam regit, si qua invenire quivero, et tibi meo Domino consentanea rationi narrabo. Jam tuum erit ea quæ suggero discretionem qua viges, solertia qua polles, instructione qua plurimum vales, et approbare recta, et corrigere errata, et tegere indigna, et reserare digna.

2. Igitur jam ad ipsas causas veniamus. Dicis a te in epistolis tuis duo observata fuisse in ecclesia tua, unde contabescit anima tua, et quid remedii adhibeas penitus scientia vestra non habere. Scilicet de quodam fratre, de quo scribitis, qui, non accepto presbyterii gradu, presbyterii peragit officium; et ut causam omnem exponeres, narras eum fuisse molestissimum præcessori vestro, qui rogatus a rege ut eum presbyterum ordinaret, quia jussioni principis resistere non prævaluit (ut vestris verbis loquar), hoc genus factionis invenit. Duxit eum ad altarium, manum ei non imposuit, et cantantibus clericis in excelso, pro benedictione maledictionem effudit, sicut ipse præcessor vester hoc personis idoneis et sibi charissimis postmodum publicavit,

conjurans ut hoc quandiu ipse viveret reticerent. Quid inde fieri debeat a me jubes expetere, quia ignorare vos dicitis utrum presbyter habeatur, an si illi qui per eum chrismate prænotati sunt recte Christicolæ vocitentur ?

3. Post hoc conjuras meam inscitiam, ut hanc questionem solvam. Hæc est prima interrogatio vestra, ad quam dum multis, ut præmissi, ad respondendum impediari causis, summa illud conficit, quod nequit tenebris obsitus videnti præbore duatum. Sane, quia jubes ut dicam quod sentio, perquiratur persona quæ maledicto subjecta esse dicitur; si tempore maledicentis, ipso præsentem, officium presbyterii egit, nec tamen prohibitus ab ipso est; si

Quæ in hac epistola respondet sanctus Braulio ad quæsitam beatæ Eugeniæ, occasionem nobis non importunam offerrent longo lateque disserendi de presbyterorum chrismatione, si Patrum Toletanorum commentatorum partes ageremus. Nec enim nos latet quantum a viris historicis ecclesiasticæ peritissimis in utramque partem disputatum sit super hac disciplinæ parte, quæ sacramenti confirmationis ministrum spectat. De orthodoxis tantummodo doctoribus loquimur, inter quos convenit solos episcopos esse ordinarios hujus sacramenti ministros, prout in plerisque conciliis adversus hæreticos delimitum est; hac una re inter se dissidentibus, quantum fuerit antiquorum temporum disciplina in Ecclesiis cum Orientalibus, tum Occidentalibus circa ejus ministrum extraordinarium seu delegatum; cum cuique sacerdoti ea confirmandi facultas ab episcopis communiter fuerit concessa in quibusdam Ecclesiis, an omni tempore et loco penes episcopos, nulli delegata substituerit. Pro diversis uniuscujusque studiis argumenta et solutiones adhibentur. Nos interea intra officii nostri terminos continebimur; ne tamen tam commoda occasione nihil omnino dixisse videamur, animadversiones quasdam lectorum iudicio subjicimus a nobis inter legendum confectas; quas docti viri boni æquique consulant optamus, sive propriæ eorum sententiæ novum inde momentum accesserit, sive recens adversus propriam opinionem oblectio exurgat, quæ eorum ingenium excitet ad rem præsentem novis et eruditius commentationibus illustrandam.

Primo ergo animum intendimus in ea quæ sanctus doctor in § 3 scribit, circa medium. Cum enim ad priorem primi quæsitæ partem respondens dixerit clericum illum male, ut aiebant, ordinatum pro vero presbytero habendum esse ab Eugenio, ad cætera procedit, adjiciens se non videre quare ab isto unguine sacro tincti non vocentur Christicolæ, de quo valde Eugenius dubitare videbatur. Rationes tunc hujus resolutionis afferens, ita pergit porro: Optime novit prudentia tua omnium antiqua esse instituta, ut presbyter chrismare non audeat; quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus; sed postea consultum est ut chrismarent presbyteros, sed de chrismate benedicto ab episcopis, ut non videretur presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu episcopi, ita hujusce rei peragunt officia. Nobis hæc verba contemplantibus, atque apud nos quærentibus, qualis dicenda esset hæc chrismatio, quæ hujusmodi presbyteri manu legitur frequenter peracta, nec invalida Braulioni visa est, occurrit, quantum ex eis colligi videtur, Braulionem de chrismatione sacramentali seu confirmatoria locutum fuisse; cui soli, nec prorsus alteri, quæ de ea tradit congruere possunt. At enim, primo, antiquorum canonum esse instituta ut presbyter a chrismando absti-

neret. Equidem ex Historia ecclesiastica docemur, primis Ecclesiæ sæculis nullum omnino chrismatis usum presbyteris concessum fuisse, cum vel illa alia chrismatio ceremonialis, quæ nunc in baptismo adhibetur, atque pro ipsis presbyteris primo instituta fuit, ut absente episcopo confirmationis defectum quodammodo supplerent, atque unctione illa in scapulis non in fronte adhibita neophytis jamjam mortuis opitularentur; illa, inquam, chrismatio ad sancti Silvestri tempora sæculo quarto ineunte communiter referatur; nullum deinde presbyteralis chrismationis antiquius reperiatur vestigium. Nihilominus dum antiqua protulit instituta, de sacramentali tantum chrismatione loqui Braulionem, quæ sequuntur, verba confirmant: « quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus. » Ergo illa vetus disciplina, quam superius dixit, ea erat, quæ Braulionis ætate ab universa Italia et Oriente custodiebatur. Vel hæc sola Braulionis propositio totum hujus epistolæ sensum reseravit. Nihil nunc de Orientis disciplina dicimus, in qua Braulionis testimonium quantum valeat, viderit illi quibus persuasum est multo ante Phœniciæ tempora, quin et quarto sæculo, presbyteros Græcos chrismare solitos esse (Forte de sancti doctoris testimonio omni licet eruditione illustri, sed in extrema Occidentis parte scribentis circa Orientalium Ecclesiarum ritus, non multum laborabunt.) De omni Italia quæasserit se scire, quæque præter nemo dubitare audebit, videamus. Certe in Italia sæculo septimo chrismatio verticalis baptizatorum tantum abest ut presbyteris esset interdicta, quin pro eis tantum, non pro episcopis, institutam fuisse multo antea constat; tunc vero ita ibi obtinebat, ut in omnibus Sacramentalibus superiorum pontificum presbyteris baptizantibus etiam coram episcopo attribueretur quoniam in caeremonia baptismo annexam jam iude desiderat, quæ primo occasione tantum mortis inventa est, ex Italia vero ad reliquas Ecclesias promanaverit. Quid ergo est quod a primis temporibus tanta cura observabat Italia, ut baptizatorum frontem presbyteri nulla ratione consignarent, quod solis episcopis erat reservatum? At ea erat chrismatio sacramentalis: cujus rei innumera adduceremus testimonia, nisi in re omnibus explorata vanum putaremus argumenta congerere; omnia enim illorum temporum Ritualia atque Sacramentaria id ipsum evincunt. Nihilominus e re erit sancti Gregorii Magni verba referre in epistola ad Januarium metropolitanam Calaritanam. Audierat Gregorius apud Sardos presbyteros frequenter chrismare neophytos etiam præsentem episcopo; id ægre ferens, continuo eos per litteras admonuit, ut a tali chrismatione abstinerent, quam ipsis prohibitam esse intelligerent. Epistola accepta atque vulgata, non levis animorum commotio inter illos exorta fuit, qui a suarum Ecclesiarum antiqua consuetudine abduci, propriisque privilegiis expoliari non facile patiebantur. Hujus perturbationis nuntio ad Gregorium perlato, putavit

neret. Equidem ex Historia ecclesiastica docemur, primis Ecclesiæ sæculis nullum omnino chrismatis usum presbyteris concessum fuisse, cum vel illa alia chrismatio ceremonialis, quæ nunc in baptismo adhibetur, atque pro ipsis presbyteris primo instituta fuit, ut absente episcopo confirmationis defectum quodammodo supplerent, atque unctione illa in scapulis non in fronte adhibita neophytis jamjam mortuis opitularentur; illa, inquam, chrismatio ad sancti Silvestri tempora sæculo quarto ineunte communiter referatur; nullum deinde presbyteralis chrismationis antiquius reperiatur vestigium. Nihilominus dum antiqua protulit instituta, de sacramentali tantum chrismatione loqui Braulionem, quæ sequuntur, verba confirmant: « quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus. » Ergo illa vetus disciplina, quam superius dixit, ea erat, quæ Braulionis ætate ab universa Italia et Oriente custodiebatur. Vel hæc sola Braulionis propositio totum hujus epistolæ sensum reseravit. Nihil nunc de Orientis disciplina dicimus, in qua Braulionis testimonium quantum valeat, viderit illi quibus persuasum est multo ante Phœniciæ tempora, quin et quarto sæculo, presbyteros Græcos chrismare solitos esse (Forte de sancti doctoris testimonio omni licet eruditione illustri, sed in extrema Occidentis parte scribentis circa Orientalium Ecclesiarum ritus, non multum laborabunt.) De omni Italia quæasserit se scire, quæque præter nemo dubitare audebit, videamus. Certe in Italia sæculo septimo chrismatio verticalis baptizatorum tantum abest ut presbyteris esset interdicta, quin pro eis tantum, non pro episcopis, institutam fuisse multo antea constat; tunc vero ita ibi obtinebat, ut in omnibus Sacramentalibus superiorum pontificum presbyteris baptizantibus etiam coram episcopo attribueretur quoniam in caeremonia baptismo annexam jam iude desiderat, quæ primo occasione tantum mortis inventa est, ex Italia vero ad reliquas Ecclesias promanaverit. Quid ergo est quod a primis temporibus tanta cura observabat Italia, ut baptizatorum frontem presbyteri nulla ratione consignarent, quod solis episcopis erat reservatum? At ea erat chrismatio sacramentalis: cujus rei innumera adduceremus testimonia, nisi in re omnibus explorata vanum putaremus argumenta congerere; omnia enim illorum temporum Ritualia atque Sacramentaria id ipsum evincunt. Nihilominus e re erit sancti Gregorii Magni verba referre in epistola ad Januarium metropolitanam Calaritanam. Audierat Gregorius apud Sardos presbyteros frequenter chrismare neophytos etiam præsentem episcopo; id ægre ferens, continuo eos per litteras admonuit, ut a tali chrismatione abstinerent, quam ipsis prohibitam esse intelligerent. Epistola accepta atque vulgata, non levis animorum commotio inter illos exorta fuit, qui a suarum Ecclesiarum antiqua consuetudine abduci, propriisque privilegiis expoliari non facile patiebantur. Hujus perturbationis nuntio ad Gregorium perlato, putavit

tia tua canonum antiqua esse instituta, ut presbyter **A** chrismare non audeat, quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus; sed postea consultum est ut chrismarent presbyteros, sed de chrismate benedicto ab episcopis, ut non videretur presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu episcopi, ita hujusce rei peragunt officia. Quod si ita est, cur et iste quasi manus episcopi, quamvis inutilis, quos chrismavit non habeantur Catholici? Cum, ut dixi, sancto et vero chrismate ab episcopo sacratio, et cum illius permissu fuerint peruncti. Manifestum est baptisma in nomine Trinitatis datum non debere iterari, chrismare autem non prohibemur hæreticos, quos a vero chrismate **B** invenimus extraneos. Iste autem recto chrismate chrismavit, ut jam dixi: non mihi videtur trivolum esse quod fecit.

4. Additur his quod ille qui eum permisit nunquam

prudētissimus præsul aliquid commotis animis indugendum esse, itaque ad Januariam scripsit his verbis: « Et nos quidem secundum veterem Ecclesie nostræ consuetudinem fecimus (dum chrismationem in fronte presbyteris illis interdixit); quod si omnino hæc de re, qui constristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. » Ex quibus aperte deducimus, veterem Romanæ Ecclesie consuetudinem fuisse, ut presbyteri neque præsertim nec absente episcopo chrismarent in fronte; deinde intelligimus quare non dixerit Braulio omnem Occidentem, sed omnem tantum Italiam illam antiquorum canonum disciplinam servare. Certe enim non omnium Occidentalium Ecclesiarum consuetudo cum Romana consentiebat, quod præter hoc Sardorum exemplum alia, quæ ex Gallicanis Ecclesiis repeti possent, confirmant.

Sed ad reliqua Braulionis verba redeamus. « Sed postea consultum est ut chrismarent presbyteres. » At utinam, rogabit aliquis, id consultum est? In Italiana, vel Romana Ecclesia? Non equidem, cum in ea, ut supra vidimus, Braulionis aetate antiqua statuta canonum obtinerent. Reliquum est ut id in Hispania consultum dicat, ut ad Eugenii questionem proprius accedat, eique directe respondeat. Apud nos ergo statutum fuit ut chrismarent presbyteres, nempe frontem baptizatorum signantes eosque confirmantes quod unum presbyteris Italis prohibebatur. Hæc omnia ex præcedentibus per se fluunt, satisque indicant quæ Braulionis mens sit, simulque de cujus chrismationis valore dubitaverit Eugenius, nisi illum dixerimus ad propositum minime respondisse.

Quod si quis amplius desideret hujusmodi disciplinae apud nostros vestigia, ad concilia provincialia Hispaniæ eum remittimus, in quibus non obscura in dicitur reperiet presbyteros communem aliquando habuisse confirmandi potestatem. Concilium Illiberitanum, can. 77, statuit: *Si quis diaconus regens plebem sine episcopo, v. l. presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debet.* Inuit ergo, si presbyter adfuerit, nil opus esse ut ad episcopum adducerentur per ejus benedictionem perficiendi, si e et omnes interpretantur, ab ipso confirmandi; confirmatio enim perfectio baptismi frequenter appellatur a Patribus. Concilium Toletanum I, anno Domini 400 celebratum, can. 30, ita loquitur: *Statutum est diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo, præsertim vero non nisi ab ipso fuerit præceptum.* Concilium Barcinonense, anno 599, can. 2: *Simili etiam constitutum condi-*

contradixit, et chrisma a se benedictum tradere **U** non dubitavit, ac per hoc, quod iste fecit, ille egit. Quid enim sive per occasionem, sive per veritatem? Quia in catholica actum est, necesse iterari non est, nam et illi qui post excessum præcessoris vestri eum talia narrasse referunt, melius facient, si istam causam in aliam vitam sibi reservant. Quis enim eis, illo desistente, aut contradicere nunc poterit, aut purgare objecta poterit? Vobis autem quod ille non dissipavit, dissipare non convenit, memores illius sententiæ: *Nolite ante tempus quidquam judicare.* Et iterum: *Quod apertum est, vobis quod occultum est, Deo.*

5. Ecce quod videtur nescientiæ meæ, et pro modicitate capacitatis nostræ nec affirmans nec spernens omnino ista suggessi.

6. Ad cæteras interrogationes, si hoc non abhorret, transeamus. Scribitis etiam et hoc, in quibusdam locis diaconos chrismare vos reperisse. Nihil in hac quæstione amplius quam in prima invenio, nisi ut

lione est, ut cum chrisma presbyteris diæcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris prætio accipiat. Quæ omnia, superiora Braulionis verba nec minus nostram de illorum sensu conjecturam confirmant.

Sed et reliqua perpendamus. « Postea consultum est ut chrismarent presbyteres, sed de chrismate benedicto ab episcopis, ut non videretur presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu episcopi, ita hujusce rei peragunt officia. » Multa hic occurrunt, quæ supra dictis favere videntur. Primum, quod tanta cura cavebatur, ne presbyteri ad chrismandum accederent, nisi chrismate prius ab episcopo benedicto, habitaque ab eo chrismandi licentia, ne illud officium tanquam sibi proprium, et non ab episcopis delegatum putarent; id, inquam, magis sacramentalem chrismationem spectat, quam ceremonialem, cum hæc non ita sibi episcopi vindicant, ne per se unquam perficere soliti sint, sicut illam aliam quam propriam ubique legimus esse episcoporum; nec aliter per manus presbyterorum factam valere, nisi quatenus non tam illi quam ipse episcopus a quo legantur, manus per eos imponit. Deinde quod populum Dei illa sancta unctione sacri per presbyteros, ait, quis non de unctione confirmatoria accipiat? A qua sacrali populum Dei per gratiam sanctificantem quam confert proprie dicimus contra heterodoxos, non ita de mera ceremonia baptismi adhibita atque omni gratia sanctificante vacua.

D Ad hæc, ab illa unctione neophyti Christicolæ denominabantur; hujus vero nominis vis hoc loco non tam cultores Christi significat (omnes enim id per baptismum habemus) quam Christianos, quod erat nomen proprium confirmatorum, qui a sacro chrismate peruncti ex tunc in Christi militiam novo crucis signo armati ac roborati nomen dederunt. E re erit aliquorum Patrum verba in hanc sententiam producere. Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, Cathec. 3 mystag.: « Hujus, ait, sancti chrismatis dono accepto appellamini Christiani, ut regenerationi et nomen ipsum vere respondeat. Ante enim quam hæc gratia vobis donata est, non eratis proprie digni eo nomine, sed pergentes usque eo progressi estis, ut officere Christiani. » Similia scribit Ven. Beda ad illos verba psalmi. xxvi: *Dominus illuminatio mea, et salus mea:* « Potest quoque, si cui liberit, illuminatio ad primam tantum unctionem, in qua simpliciter abrenuntamus Satanæ, referri. Salus vero ad secundam in qua magis firmamur, quia et nomen Christi in ea

sacrum chrisma vestra auctoritate et indulgentia pontificali persistat; et illi, qui ista aut nescientia aut præsumptione patrarunt, dignam in se et districtiōnis vindictam, et ecclesiastici ordinis normam sub pœna et pœnitentia persentiant, et ita sint multati, ut in exemplum aliis dati, talia nequaquam ultra præsumant.

7. His duobus in brevi præmissis quæstionibus, tertiam ingerit ignorantia meæ prudentia vestra scribens, quod quidam presbyteri de chrismate, quod sibi ipsi conficiunt (si tamen chrisma istud erit nominandum) baptizatos signare præsumunt. Bene fateor, et optime dubitatur non esse chrisma, quod non solum non ab episcopis, sed contra jus et vetitum canonum a præsumptoribus presbyteris videtur

profitemur, et ab ea nomen accipimus, scilicet, ut Christiano dicamur. » Eadem fere legimus in sancto Isidoro, lib. de Offic. Ecclesiast., cap. 26.

Sed et verba immediate sequentia id ipsum quodammodo suadere videntur. « Manifestum est, inquit, haec isma in nomine Trinitatis datum non debere iterari, chrismate autem non prohibemur hæreticos, quos a vero chrismate invenimus extraneos. » De sacramentorum iteratione loqui satis indicat, non de mera chrismatione reconciliatoria repetenda: quod ex eo colligimus primo, quod eam baptismo contraponit, tum, quia illa cæremonia in omnibus et quibuscunque hæreticis recipiendis adhibebatur, non tanquam alterius chrismationis suppletiva, sed ut illa unctione sancta, precibus simul ad Ecclesia adhibitis, Spiritus sanctus conversionem errantium sua gratia firmaret, atque solemniquodam ritu Ecclesia ad se redeuntes benigne excipere testaretur; hoc autem loco de eorum chrismatione hæreticorum agit Braulio, qui a vero chrismate erant extranei, proinde apud suos nullius valoris unguento delibuti ac confirmati.

Deinde, quia nisi de confirmatione neophytorum esset quæstio, non videtur rem tanti momenti esse, quæ ita animum Eugenii sollicitaret, atque anxium haberet, ut ipse innuit, quasi in utroque extremo magnum aliquid occurreret incommodum. Quot autem, quantaque utriusque essent timenda, si de sacramenti valore dubitasset, nemo non videt, quoniam si eos non chrismasset iterum, forsan perpetuo confirmatione privarentur, quam validam nunquam acceperunt; si vero temere ad iterandam chrismationem accederet, non parva injuria sacramento immineret, quod semel validum omnino propter characterem initerabile est.

Non dubitamus aliqua in progressu hujus epistolæ reperiri, quæ nostris animadversionibus adversari videntur, quale est illud quod sequente § legitur. Cum enim chrismationes presbyteri ratas habendas esse putaverit, quoniam episcopo consentiente et vidente peractæ fuissent, ut illud magis urgeat adjungit: « Quid enim sive per occasionem, sive per veritatem? » Ex quo forte quisquam ita arguet, ut evincat non loqui Braulionem de chrismatione sacramentali; nemo etenim ignorat, quæcunque in rebus ad sacramenti essentialia pertinentibus fictio intercedat, ejus valorem corrumpere; jam autem consensus episcopi, sicut nunc sancti pontificis delegatio, erat omnino necessarius, non solum ut presbyter chrismaret licite, sed etiam ut valide eo officio fungeretur. Quomodo ergo diceret Braulio nihil interesse ad effectum chrismationis illius, utrum episcopus per veritatem consensus suum præbuerit, necne? Si hoc loco fictio nihil refert ad valorem, abs dubio de alia chrismatione quam de confirmatoria sermonem instituit. Sed attendat impugnator, quæsumus, quid velit Braulio, dum scribit *per veritatem*; quod ex opposito

esse sacramtum. Nam si cœlestis magister et Dominus reliquit suum episcopis vicariatum, quod constitutum ab illis est, a spiritu Christi juxta Apostolum constitutum est; et si quis præcepta eorum spernit, Christi præcepta spernit. Unde videtur nihili a sancto et vero chrismate denuo præsignari debere qui a talibus sunt peruncti fraude. Præsumptorum tamen disciplina in vestro est arbitrio posita, dum aliter emendetur error, atque aliter condemnetur præsumptor. Jam vestra est sapientia, et cum ignaris mitius agere, et præsumptores vehementer distringere. Pro ineruditis impedimento linguæ brevem evenire volui tramitem epistolæ; sed ut est illud tibi notum, dum urceum facere nitor, amphoram flexit manus.

8. Jam nunc salutem persolvo, et quotidianas mo-

facilius intelligitur. Non enim veritatem opponit fictioni aut simulationi, sed veritatem occasionem contraponit. Quasi dicere voluerit: Quid interest, sive episcopus ratum habuerit illius presbyteri ministerium *per veritatem*, id est vere, ex animo suo, et sponte, quoniam hujusmodi presbyterum tali ministerio dignum putasset (namque ita accidit ut quæ nos probamus, quæque maxime nobis arident, ea vere et ex animi sententia gerere, vel ab aliis facta lubenter confirmare dicamur), sive *per occasionem*, id est, tantum propter temporis circumstantias, ut principis voluntati obtemperaret, licentiam induisset? Namque sæpe sæpius multa agimus reluctantes et invitati, etiam ex iis quæ in libera mentis potestate consistunt. Jam autem modo episcopus reipsa consenserit (ut consensisse probabatur), satis erat ad validam chrismatis administrationem, quamquam non lubens fecerit, sed invitus.

Nec magis nos movet quod ad secundam quæstionem Eugenii super chrismatione facta a nonnullis diaconis respondet. De quacunque enim chrismatione superior locutus fuerit, satis colligitur, ex mente Braulionis tantum presbyteris fuisse datam chrismatis administrationem; quod et canones a nobis laudati confirmant, in quibus nulla de diaconis mentio fit, nisi ut ab ejusmodi ministerio arceantur. Quare Braulionis mentem quodammodo assecutus esse non temere diceretur, qui verba illa: « Nil in hac quæstione amplius quam in prima invenio, nisi ut sacrum chrisma vestra auctoritate et indulgentia pontificali persistat, » ita interpretaretur, quasi dicere voluisset Eugenio: Tota hæc de diaconis quæstio superiori resolutione definita est; in qua satis aperte pronuntiavi presbyteris, et quidem solis, singulari nostrorum Ecclesiarum consultatione seu statuto datum fuisse ut chrismarent; ea tamen lege, ut chrisma de manu proprii episcopi reciperent, ab ipso benedictum, atque ejus necessario auctoritate administrandum. Ex quibus omnibus concludendum erat diaconorum chrismationem nullam omnino fuisse; atque eos qui, aut nescientia, aut præsumptione, chrismatis ministerium sibi arrogaverant, districtè puniendos.

Hæc sunt quæ in hanc epistolam nobis adnotare visum est, si officii nostri partes spectemus, fortasse multa; si materię amplitudinem, pauca. Quidquid vero illud est, in gratiam studiosorum ecclesiasticæ disciplinæ fecimus; quin et viris doctis nostram qualemcunque operam proburos speramus, cuicumque illi in hac disputatione parti studeant. In rebus enim dubiis, quæque variis hominum opinacionibus subjiciuntur, non parum de litteris bene mereri credimus, qui in novo aliquo monumento edendo harum animadversionum rationem persequatur, quæ ad illius illustrationem aliquid conferant; eamque unicam putamus viam, ut veritas, discussis tenebris, aliquando appareat.

lestias meas tribulationesque assiduas orationibus vestris commendo fovendas, et per Christum te con-
 juro, ut quicquid inutiliter, aut secus quam habet ratio, in hac paginola repereris effusum, non ante
 aliis pateat quam mihi hoc tua epistola innotescat. Nam neque spatium fuit inde cogitandi, neque vacatio
 dictandi, et quod lingua deprompsit, aliena manu exaravi, nec inquit retractare occurrit.

EPISTOLA III,

EUGENII AD PROTASIIUM TARRACONENSEM.

Domno Protasio episcopo Eugenius.

1. Vestrae pietatis oracula favi dulcedine suaviora
 ingenti me fateor perlegisse letitia; unde etiam crea-
 tori Domino precum obtuli vota propter vestrae
 facultatis augmenta. Cujus enim anima, quamvis
 sit sapientia privata, tantam in te, Domine, non
 amet amoris industriam, quam ab arce culminis
 qua sublimis emines et praecellis ad amandum infirmos
 et exhibiles ultronea benignitate descendis? Sincere
 pacis conditor, et purae dilectionis amator
 Dominus Dei Filius Jesus Christus ipse in vobis haec
 bona, quae contulit, ampliet, ipse illibata perpetua
 perenni aere conservet. Vestrae enim dignationis allo-
 quia ita nos ad amorem vestri per dies singulos inci-

^a Subest certe mendum; nos vero navos representamus, quos emendare sine auctoritate non licet.

^b Haec verba optamus lectoris omnes animadvertant. Nec enim levem Hispaniae laudem in se continet, quod missae votivae in Toletana Ecclesia adeo accurato sermone essent conscriptae, ut Eugenius quidquam eis simile nedum perfectius efflicere desperasset. Quod non eo a nobis dicitur, quasi Romanus sermo ea tunc inter nos puritate et elegantia vigerit quam saeculis praecedentibus obtinuerat. Non enim ii sumus qui plus aequo illis temporibus triumphamus. Sed vero justam illorum rationem habentes, atque reliquas Europae provincias animo nostro lustrantes, quae olim politissimae ac florentes communi cum Hispania fato obrute sub barbarorum dominatione jacebant, non sine magna jucunditate observamus majores atque illustriores omnigenae eruditionis ac Latini sermonis reliquias in Hispania praeter ceteris regionibus a Romanis aliquando subactis permanisse.

Quod nostro equidem judicio duae praecipuae res effecerunt. Prima, quod sub Romanorum imperio (ut nihil de Phoenicibus et Graecis dicamus, quorum doctrina multo ante excoli coepta est) una Hispania ante alias nationes Latinas litteras amplexata fuit, Romanaeque studia summa animi contentione prosecuta. Publicae enim scholae per universam Hispaniam, celebriores vero in Baetica constitutae sunt, quas ludimagistri eruditione insignes moderabantur: ex quarum officina quot quantique viri prodierunt, sive grammatici, sive rhetores, sive jureconsulti, nemo ignorat. Ab ipsis Romanae reipublicae principibus eorum nomina cum summis doctrinae laudibus accepimus, quas publicis litteris commendarunt. Namque Hispanos a Romanis sapientes homines habitos, atque juris publici peritos, ipse Romanae eloquentiae parens ex suo et communi omnium judicio testatur. Et Iberos non solum varia doctrina instructos, sed et acerrimi iudicii viros, eminentissimaeque naris fuisse indicat Horatius, qui ab illis cum jucunditate legi, non propro, sed gloriae duceret: *Ne prius discet Iber*. Sed quis nesciat doctissimorum Hispanorum nomina, quam chara Romanis fuerint propter maximam studiorum conjunctionem et similitudinem? Cornelii Labii Gadicani non armis magis

tant, ut, sicut ipse fari dignatus es, nec exprimi verbis, nec exarari valeat atramentis quantum a vos reddat et animos enarrantis. Quapropter namque, et mecum saepe numero cogito, quid vestrae potestati pro tanta possim rependere bonitate; sed quia nihil dignum aut aequabile valet reperiri, me ipsum offero, totumque me ob hoc placabilem reputo, quia granditer a vobis amari confido. Puto enim quod non displiceat animis vestris, cum id offero quod amat. Nam quod officium nostri sermunculi jussioni vestrae parere compellitis, sincere meam fateor voluntatem, non solum verbo vobis me velle parere, sed et animo; si tamen vestrae orationis obtentu et vita nostra meruerit veniam, et lingua facundiam. Nam etsi est in nobis, ut tu, Domine, reputas, venula tantilla sermonis, nunc inutilitate morum, nunc assidui languoris aggestu quotidie intercluditur et siccat. Missam sancti Hippolyti vel orationes, si nobis oratu vestro vita comes adfuerit, ut potuero, pro vestra jussione parabo; missam vero votivam ideo non scripsi, quia in hac patria tam accurati sermones habentur atque sententiae, ut simile non possim excudere, et superfluum judico inde me aliquid dicere, unde meliores recolo jam dixisse b.

quam litteris clari, atque Ciceronis, Pomponii et Caesaris (quanta doctrinae lumina!) familiarissimi; Julii Iginii ab Augusto propter immensam eruditionem propriae bibliothecae praefecti; Marci Porcii Latronis oratoris disertissimi, quem dicentem vel ipse Ovidius Naso suspiciebat propter sententiarum gravitatem, quas suis poematibus insereret. Praeter hos, Senecam Cordubensem philosophorum facile principem, et Quintilianum Calaguritanum aureum scriptorem, rhetorices magistrum, ex cujus schola multi quasi ex equo Trojano litterarum proceres exstiterunt, ut loquitur Plutianus. Adeo ut Hispani et florentis reipublicae gloriam suae doctrinae lumine cumulaverint, et in interitum cum litteris inclinanti summa eruditionis vi opitulati sint, nedum, ut quidam effutiunt, optimis ejus studiis pestem attulerint.

Verum haec omnia ad futurum saeculorum litteraturam parum contulissent, si, quod ipsi Italiae contigisse videmus, Hispania Gothorum dominatione oppressa ardens scientiarum studium penitus abjecisset. Sed multo aliter effectum est; namque inter medios barbaros litteras non tantum gravissimas, sed et humaniores videmus a nostris excultas. Quae etenim alia natio est quae ex illis saeculis totidem viros nostratibus opponere queat? Leandro Fulgentio, Isidoro Hispalensi fratribus; Braulioni, Eugenio Toletano, Ildephonso, Juliano, Taoni, Eulogio, ceteris Patribus et sanctitate et doctrina venerandis, in Scripturae sacrae lectione assiduis, praeceptorum canonum disciplinae custodibus, theologis absolutissimis ac solidissimis, oratoribus facundis, nec indiseritis, et ab eruditione profana non alienis, quod unius divi Isidori opera ad miraculum doctissimi demonstrant ut nihil de Braulionis epistolis et hisce Eugenii opusculis dicamus, in quibus veterum poetarum et oratorum sententiae passim occurrunt. Quibus si linguarum cognitionem, qua erant instructissimi (quantum tempora illa ferebant) adjungimus, nihil est profecto quod ad solam eruditionis laudem desideretur. Ex quibus omnibus illud efficitur, ut haec propria unius Hispaniae laus sit, nullibi vere sapientiae studium illis temporibus magis viguisse, atque Gothos natura feroces et incultos, ab omnique studio praeterquam armorum abhorrentes,

Ecce, piissime Domine, dulcedo gratiæ vestræ verborum me reddidit et superbum; sed precor, ut parcas audaciæ, quam non tumor attulit, sed amor invexit. Nam si hoc trutinæ subtilis examinis æquæ libræ pensæ jusseris ponderare, ad te Dominum videbis recurrere, quod servulum tuum inveneris oberare; quia nunquam ego tam tenerarius in loquendo, nisi tu fuisses tam profusissimus in amando. Quod ergo hac occasione vel deliquerim, vel deliqui, vobis imputari jubete, quia tantum amas, et tantum amaris, ut et verecundiæ pondus auferas, et timoris. Scriptum enim est: Timor non est in dilectione, sed perfecta dilectio foris mittit timorem.

3. De cætero pro peculiarièr suggero, ut mihi niserò tentationum fluctibus errabundo tuæ precis impendas auxilium. Sic beatorum merearis habere consortium.

EPISTOLA IV,

TAIONIS, EPISCOPI CÆSARAUGUSTANI, AD EUGENIUM ^A.

Sanctissimo ac venerabili domino meo Eugenio Totetanæ urbis episcopo, Taius ultimus servus servorum D. i Cæsaraugustanus episcopus.

Congrua satis valdeque necessaria dispositione fortioris exquirat solatium, qui propriæ virtutis caret officio, eoque facilius corporis gressum porrigit, quo trahitur dextera potioris, ut saltem desideratum cursum valentioris auxilio possit explere, quam sequis in sui itineris medio remanere. Ita ego, mi venerabilis domine, licet invalidus, tuis tamen adjutus orationibus, ardui operis auspicia quasi cujusdam maximi montis malui adire principia, quod velut magni cujusdam in sui superficie ostentans paradisi æmorum proceritatibus obsita, floribus albescentia, pomis etiam mellificantia, foliis viridantia, liliorum quoque pulchritudine nitentia, rosarum rubore candentia, violarum purpurantium floribus splendentia, coloribusque croceis pleraque fulgentia, nullo unquam tempore marcescentia, sed perpetua sui viri-

Hispanorum artibus et consiliis ita fuisse exultos, atque ad humanitatem compositos, ut, barbariem exulti, litterarum amore ipsi flagraverint, cum interea reliquæ nationes eorum armis oppressæ ad imperantium esseratos uores suos accommodaverint, et cum ipsis in barbariem demersæ sint.

Quod si cui videbitur (immerito id quidem) importuno hæc a nobis loco dicta fuisse, saltem patrio amo i, quo abrepti sumus, id indulgendum judicabit; neque nobis vitio vertet quod Hispaniæ laudes paulo fusius quam res exposcebat proreccuti simus, cum externos videamus, per summam injuriam opportune et importune nobis barbariem exprobrantes, usque eo livore ac præjudiciis adducti, ut palam affirmare non dubitent Hispanos hebeti ac tardo ingenio a natura donatos, ad bonas artes omnino inhabiles, et ad meras nequas efformatos fuisse, quippe qui, aiunt, habitamus solum macrum, sterile, infecundum. Musis optimisque artibus invisum. Quis talia legens non moveatur? Quis patriæ honorem falso traduci impune patiat? Quis taceat pro veritate contra putidas calumnias? Verum causam hanc susceperunt eruditissimi Moedani fratres in Historia litteraria Hispaniæ, quam scribere pergunt, novissime vero apud

ditate vernantia, mirifica arte disposita, directisque consistunt linearum ordinibus coaptata, tantam ministrantes amantibus gratiam, ut suavitate sui non solum exteriores corporum sensus, sed interiora cordium arcana satietate sui perlustrent. Cumque talia intentis obtutibus cernerem, ac plerosque his multimodis dapibus satiari viderem, inæstimabili accensus desiderio, tanquam unus ex collegio esurientium puerorum inediæ coactus impulsis, ejusdem januam paradisi pedetentim aggressus, et quasi temerarius introrsus explorator ingressus, dum per eadem spatia pulcherrima quæque, ac multimoda prospectando nimia admiratione suspendor, quædam ramusculorum floscula in re pusillorum infantium ludendo collegi, ac manu avida contrectando decerpsi, cursim ista præcipua quadam curiositate quibusdam comparationibus præmittens, verbis simplicibus quasi oris obstrusi aditum resero, nisi ut tam incomparabilis excellentia viri, sancti scilicet papæ Gregorii, in ipso locutionis exordio quibusdam parabolis anteferrem, ejusque magnitudinem sapientiæ, quo perspicuo lumine sanctam illustravit Ecclesiam, aliquatenus non scientibus, sed nescientibus propalarem. Optaveram siquidem tuæ nunc adesse præsentia, ut, sicut scriptum est: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi*, ex tui oris prudentia formulam sumerem, cum in principio hujus operis velut cujusdam telæ verborum texturam præponerem, vel certe ex tui cordis artificiosa manu, quasi in cujusdam magni constructione ædificii politos, atque quadratos humeris propriis verborum lapillos deferrem; quoniam frater fratrem adjvans exaltabitur, sicut civitas munita. Ordo namque rationis exposcit ut subsequencia præcedentibus quodam vinculo tenacitatis neclantur, quatenus in utrumque rectitudinem sui prolata æquitas pandat, ac ducente tramite veritatis ad destinatum finem lætus accedat. Idcirco quod comparationibus paulo ante prætinus, ver-

Italos communi doctorum acclamatione egit eam vir doctissimus ac disertissimus D. Xaverius Llampillas Barcinonensis, in opere Italico inscripto: *Saggio storico-polegittico della letteratura Spagnuola, con le pregiudicate opinion. di alcuni moderni scr.tori Italiani*, Genæ edito, in quo evincit obtretractores nostros in dijudicanda Hispanorum litteratura non recta liberaque ratione duci, sed ex præconcepta opinione omnia metiri, et scribere solere.

Hanc Taionis epistolam edidit primus Stephanus Baluzius, Miscellan. tom. IV, in qua cum summis amoris et observantiæ erga sanctum Eugenum significationibus, ipsi dedicat, atque ejus acerrimo judicio submittit opus a se elaboratum, quod commentarium sacræ Scripturæ appellare merito possumus, ex variis ac dispersis sancti Gregorii papæ interpretationibus collectum atque in sex libros distributum; quorum quatuor prioribus veteris, duobus postremis Novi Testamenti expositio continebatur. Sed opus egregium non amplius exstat; neque aliud ejus præterquam hujus epistolæ testimonium ad nos usque pervenit. Loca aliqua mendosa, prout a Baluzio edita sunt, reliquimus, omni alio Codice carentes qui lucem asserret.

bis nunc apertioribus propalemus. De opusculis quippe ejusdem sanctissimi viri sese infert sermo subsequens aliquantula narratione officiosissimus, dignumque fore censui de suis operibus ejus pauca primum retexere. Vidimus, vidimus Gregorium nostrum Romæ positum, non visibus corporis, sed obtutibus mentis. Vidimus enim non solum in suis notariis, sed etiam in familiaribus, qui ministerio corporali eidem fidele exhibuerunt famulatus obsequium, eorumque relatione de virtutibus ejus plura cognoscens, brevissime pauca retexam. Fuit denique gratia Christi omni morum probitate compositus, animo vultuque serenus, corde benignus, conscientia purus, moribus discretus, virginitate nitens, charitate refertus, pietate præcipuus, patientia insignis, modestia incomparabilis, abstinentia singularis, hospitalitatis sectator, peregrinorum susceptor, eleemosynarum largitor, ecclesiasticarum rerum optimus dispensator, amicis devinctus, oppressorum sublevator, tribulantium consolator, acris ingenii, consilio providus, sermonibus nitidus, eloquentia facundus, prudentia disertus, sapientia præditus, doctrina multimodus, Scripturarum divinarum multimo:us interpretator, abditorum mysteriorum acerrimus investigator, fidei catholice magnificus defensor, contra hæreticos fortis assertor, superbis auctoritate crectus, atque humilibus prompta devotione subjectus. Quatuor namque virtutibus animæ, prudentia scilicet, temperantia, fortitudine, atque justitia ita exstitit præornatus, ut non homo, sed angelus inter homines putaretur. Quis namque nostri temporis eloquentia facundus, prudentia præditus, sapientia profundus sanctum condignis efferat laudibus Gregorium? Nec ipsi, ut censeo, Græcæ Romanæque facundie philosophorum præcipui, Socrates, scilicet, vel Plato, Cicero atque Varro, si nostris temporibus adfuissent, condigna verba prompsissent. Sed ne panegyricis uti censear eloquiis, plurima de ejusdem virtutibus audita comperta præmittens, ad ejus opuscula, quæ sunt eloquia pulchritudinis, officia lingue retorqueam. Igitur cum Romæ positus, ejusdem quæ in Hispanis deerant volumina sedulus vestigator perquirerem, inventaque propria manu transcriberem, tantaque dulcedo verborum animum meum inestimabili suavitate mulceret, speciale quiddam in eadem sine cuiuspian perspexi comparatione potissimum. Denique dum historiam beati Job sub triplici indagatione, id est, historica, typica, vel morali, studuit explanatione discutere, atque Ezechielis prophete primam vel ultimam partem non impari expositione percurrere, tantorumque profunda mysteriorum repulso ignorantie nubilo, serena patefactione monstrare, pene totius Novi ac Veteris Testamenti patefecit arcana; actumque est ut hac opportunitate panis ille, qui de cælo descendit, ejusdem fidelissimi opportuna satis dulcedine satiaret. Sed quoniam in eadem prolixitate voluminum, dum testimonium uniuscujusque requiritur, explanatio pene totius operis jus erat in ambiguo, non minima perscrutatio, atque animi ardentis sæpe

A frigebat intentio, malui semel maxima proferre laborem, quam semper suspectam tolerare difficultatem. Percurri igitur omnia ejusdem monumenta librorum, et pene totius Scripturæ sacre testimonia, quæ in ejus opusculis ad probationem vel expositionem cujusque rei adhibita diversis in locis continebantur conscripta, adjuvante Christo Jesu, qui ex ore infantium atque lactentium perficit laudem, linguasque mutorum vinculo taciturnitatis absolvit: suis coadunata ordinibus studiosus quisque, cum in eisdem voluminibus cujuslibet sacri testimonii explanationem requirit, ne multiplici lectione fatigatus non cito reperiat quod voluerit, ad ista quæ decerpsi recurrens, repente quod desiderabat liberæ satisfactionis discretione reperiet. Lectorem quippe hujus operis censeo admonendum, ut vigili intentione prævideat quoniam pleraque testimoniorum capitula in eisdem voluminibus, ut supra menimus, diversis in locis sita, ita ut inventa sunt exposita, a me ordinatim collecta fore noscuntur. Alia igitur, quæ jam in superioribus aut inferioribus partibus exposuisse visus est, et iterum atque iterum quamlibet aliis verbis, eodem tamen sensu diversis in locis recapitulata expositione retexuit, præcedentibus testimoniis, ut ordo exponendarum rerum poposcit, aliqua inserenda, reliqua vero relinquenda curavi; quatenus ex præcedentibus subsequencia penderent, et subsequencia præcedentibus sese utilius coaptarent. Nam si cuncta discreto ordine in hujus operis serie ponerentur, procul dubio magnitudo voluminum brevitatis modum excederet, atque sui recapitulatione lectoris animum offendens, facerent nihilominus repetita fastidium. Cujus rei quantitate in sex Codicibus, quatuor, scilicet, Veteris Instrumenti, duobus etiam Novi Testamenti, suis connexis ordinibus, prætermissis Scripturis quas isdem virorum sanctissimus ex ordine tractavit, adjutus orationibus vestris explorare curavi. Præfatiunculas quoque ejusdem Codicibus consonantes decerpsi, quas etiam in capita librorum præposui, quatenus ipse sibi in suis anteposatur eloquiis, qui largiente gratia Christi, copiosus nobis multiplicibus exstitit officii. Ipsos etiam Codices laboriosa nimium intentione collectos prudentiæ vestræ malui committere contuendos, in quibus si quædam sagacissima investigatio vestra reperiet inordinate composita, non tam negligentiam culpam, quam necessitatis ascribat, quia dum vehiculo parvæ scabulæ quasi immensum pelagus solitarius nauta navigaturus aggredior, cum maximis difficultatibus latissimi æquoris hujus spatia transmeavi, tandemque ad optatam littoris requiem, Christo gubernante, perveni. En, prudentissime virorum, ut causarum ordines sigillatim perstringerem, modum brevitatis excessi, et, ut ait quidam doctissimus, dum figuli rota currente urceum facere nititur, amphoram fecit manus. Ast ego dum brevem pagellam conscribere malui, libellum manus indoctis composuit. Obsecro igitur te, virorum sanctissime, et omnes quibus hujus operis lectio non displicuerit, ut hos libellos velut duo minuta in gazophylacia

tempore Domini collocare dignemini, ac pro meis A
 obtuendis delictis pervigili intentione ejus misericor-
 diam deprecare non dedignemini, ut, æternis ere-

ptus incendiis, sempiternis solari merear refrige-
 riis. Vale, mi venerabilis ac sanctissime domine.

ANNO DOMINI DCLVI.

SANCTUS VALERIUS ABBAS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Antoa. Biblioth. vet. Hispana.)

Sub Wamba Gothorum rege maxime floruit sanctus Valerius, abbas vulgo dictus celebris monasterii sancti Petri de Montibus. De quo insignis hæc memoria in eodem usque nunc legitur marmori inscripta (*Moral. l. xii, c. 35*).

Insigne (*Ita apud Moralem*) meritis beatus Fructuosus postquam Complutense condidit cœnobium sub nomine sancti Petri, brevi opere in hoc loco fecit oratorium. Post quem non impar meritis Valerius sanctus opus Ecclesiæ dilatavit. Novissime Gennadius presbyter cum duodecim fratribus restauravit. *Æra 935 (Id est an. 895)* pontifex Asturicensis effectus a fundamentis mirifice, ut cernitur, denuo erexit, non oppressione vulgi, sed largitate pretii, et amore fratrum hujus monasterii. Consecratum est hoc templum ab episcopis quatuor, Gennadio Asturicensi, Sabario [Al. Sabarico] Dumiensi, Frumínio Legionensi, et Dulcideo Salmanticensi, sub (a) æra novies centena decies quaterna et quaterna (*Æra 940 Id est an. 906*), ix Kalendarum Novembris. Videtur de eo Ambrosius de Morales, lib. xii, cap. 51; Mariana, lib. vi Hist. Hisp., cap. 8 et 14; Arnoldus Uvion, lib. ii de Ligno vitæ, cap. 79; Tamaius, die 25 Februarii, Sandoval in Fundationibus Benedictinis ubi de monasterio sancti Petri de Montibus. Scripsit hic sanctus abbas, inter alia opera:

(b) *De vana sæculi Sapientia* librum: in cuius fine verba de seipso scripsit, ex Asturicensis

urbis territorii quodam loco se esse oriundum ait, eremiticam egisse vitam vicennio integro variis persecutionibus agitatam; demumque in cellula pedem fixisse, quam sanctus Fructuosus juxta oratorium sancto Petro apostolo in Bergidensi eremo a se dictum olim construxerat. Manet ibi nunc sub Benedictinorum regula sancti Petri de Montibus dictum, totaque Hispania inclytum Monasterium: ex oratorio nempe in ecclesiam, ut in monumento jam laudato legitur, dilatatum. Qui Ecclesiæ adhaerens etiam tunc opera ejusdem monasterium, ex quo abbas in ea ecclesia Valerius dicitur, vero simile est. Inde eum honoris causa deducere et in Toletanam urbem secum perducere conatus fuit ejus episcopus, Isidorus, scilicet Asturicensis (interfuit is Bracarensi concilio Wambanis tempore anno 675); pervicissetque precibus jussioni paribus ut ab amatæ Rachelis suæ amplexibus avelleretur, nisi Deus ad se vocato (c) episcopo quieti et solitudini servi sui opportune prospexisset. Hæc in compendio sunt quæ ex eo opere Valerius de se communicatum posteris voluit. Forte hujus *de vana sæculi Sapientia* libri fragmentum est illud in quo de hypocrisis quorundam sui temporis monachorum alie conqueritur, a Tamalo adductum in Martyrologio Hispano die 25 Februarii, qui et typis mandavit (d).

Epistolam sive tractatum de Institutione novæ vitæ, ex quodam ms. Codice, in cuius ora notaretur,

(a) Sub æra novies centena decies quaterna et quaterna, ut hoc loco, et apud Moralem lib. xii, c. 35, qui lapidem descripsit αὐτόπτης non nihil tamen humani passus in eo fuit. Restitui itaque omnino debet: *Æra novies centena decies quina, terna et quaterna*, seu 957, ut respondeat anno Christi 919, in quo sub die 24 Octobris consecratum fuit templum cœnobii sancti Petri Montensis, ut invictis rationibus ostendit cl. Floresius t. XVI, pag. 132, et t. XVIII, pag. 71, n. 6. Nec Sabaricus Dumiensis nisi ab anno 907 pontificatum iniiit, quam sedem in Minduniense translata usque ad annum 922 tenuit, ejus nominis secundus; isque idem est quem duplici, id est virorum et feminarum monasterio præfuisse, ac sancti Andesindi, qui post Recaredum et in episcopatu successit, institutorem fuisse non ita pridem diximus.

(b) Exstat id opus in apographo nostro ex Codice monasterii Carracedeni exscripto. CARD. DE AGUIRRE.

(c) Quem tamen Isidorum Valerius in *Ordine quætionariæ*, seu *Præfatione discriminis*, n. 36, pestilentissimum virum vocat, et qui (pergit) dum sic veniret inmissus ab inimico, ut nie mitteret in commotionis laterum et aliorum fratrum pessimum scandalum, recto, videlicet, omnipotentis Domini judicio, lacum quem nobis aperuit, ipse repente ingressus est, etc.)

(d) Opusculum de vana sæculi Sapientia a nonneme braulioni Casaraugustano tribui notum est, sed falso, cum dubio procul sancti Valerii Montensis sit. Exstat in Codice monasterii Carracedeni, atque in Æmilianensi, necnon in duobus Toletanis, quorum alter ineunte sæculo x exaratus fuit, ut ex nota ejusdem libri subdita liquet, nimirum: « Explicit liber in æra 940 (Christi 902) regnante domino Adefonso princeps. Armentarius indignus et grave onus peccatorum depressus scripsit. Hora pro me, sic inveni ad requiem anime tue. Amen. » Utrumque hunc Toletanum Codicem ad annum 1752, contuli cum Carracedeni olim cl. Joannis Baptistæ Perizii exemplo in Bibliotheca Toletana servato; et variantes lectiones observavi, quas nunc ad manum habeo. Cl. Floresius universa Valerii gesta et Toletanis, Carracedeni et Æmilianensi Codicibus strictim, sed clare ac dilucide expressit t. XVI, primusque omnium nonnulla Valerii opera in eundem tomum intulit, nimirum, *epistolam de beatissima Echeriæ laude conscriptam*, etc., de qua mox seorsim; *de vana sæculi Sapientia*, cui insunt minores rubricæ; *Dicta beati Valerii ad beatum Donadum*; *item alia de Benelto monacho*, *item de caræsti revelatione facta Baldario*; *de monachorum Pœnitentiâ*; *dicta sancti Vale-*